

Terrassa, dimecres 14 de març 2018, Domènec Martínez

Paraules de comiat, homenatge al meu pare Manuel Martínez Plaza

Avui, el meu pare estaria molt content. Feia temps que ja no sortia al carrer, però li encantava compartir taula i pati amb la seva gent, contemplant el perfil de Sant Llorenç. *Un día más de regalo*, ens deia. Li agradava gaudir de la vida. I repetir-nos mil vegades els seus records d'infància.

Un segle és molt de temps, són moltes vides. Ho vam recordar amb motiu dels seus 99 anys, quan la memòria ja era més fràgil i el pas del temps la distorsiona. Resten algunes imatges d'infància i adolescència, i les fotos que omplen les quatre parets del menjador.

-El parral, el olivar, zónzar, el cortijo. Cuando nevaba era una locura –repetia una i altre vegada.

El meu pare, el Manolo, va néixer a Santiago de Cuba, i això marca per sempre. *La Lupe*, artista santiaguera, va popularitzar aquella cançó que diu “Lo tuyo es puro teatro”. Bona escola per anar per la vida. Allà va aprendre a distingir els colors, els sons, i alguns dels sabors caribenys: *ron de caña*, *piña*, *papaya*, i també admirar la sensualitat de les mulates. Va aprendre a descobrir i estimar els secrets que hi ha darrera de cada porta. Sabia ballar tots els pals, i els tangos, *pasodobles* i agarrats.

Una habilitat que no hem heretat els seus fills i que ha passat directament a les seves nétes. Alguna, i no vull assenyalar, molt aplicada.

El Manolo, el meu pare, amb la seva família, molt nombrosa: 8 germanes i germans, alguns amb fills, van tornar a les terres originàries d'Almeria. Ell encara no tenia 10 anys. No va resultar fàcil adaptar-se, especialment per la gent jove. *Mi padre me dijo más de una vez: quizás no debíamos haber regresado.* Qui ho sap.

-*Aquí sólo se comen gachas y migas* –es queixava, i amb raó, la seva germana.

És ben cert que Fiñana, a les Alpujarras almerienses, no era com la vibrant i cosmopolita Santiago. El canvi, com el dia i la nit. Dels colors i sabors exuberants, al gris i el negre. Un univers molt lligat a les mules, l'escola nocturna, el *cortijo*, i les reformes agràries mai promulgades, el caciquisme i l'església que tot ho vigila i ho ha de beneir.

Als 17 anys, quan s'aixequen els militars contra la República, se'n va voluntari a *Las Milicias Antifascistas Obreras y Campesinas de Almeria*. Poc després es formarà a Los Alcázares de Murcia, al camp d'aviació i també d'hidroavions. Acabant la guerra a la Sierra de Javalambre, a Terol. On va veure molta gent morir de fred a l'hivern del 38 al 39. Quan torna al poble, Fiñana, ja té 20 anys. El seu pare, *mi abuelo*

Crotato, és conduït a la presó, per defensar la legalitat republicana, sentenciat a 20 anys, morirà a la presó de Valladolid el 30 de març de 1942. És el mateix any i el mateix mes (dos dies de diferència) de la mort de Miguel Hernández, el *poeta del pueblo*. Aquell que havia escrit:

*Vientos del pueblo me llevan
Vientos del pueblo me arrastran,
Me esparcen el corazón
Y me aventan la garganta.*

El Manolo, a qui tothom deia “el cubano” va prendre la decisió de venir a Catalunya quan a *la almazara* no li van voler vendre oli per la seva família. Començava el pacte de la fam contra els perdedors. Cal recordar que Almeria va resistir fins al final, defensant la República, i la seva capital va ser reiteradament bombardejada. El General Saliquet, fill predilecte del poble, formava part de l'exèrcit de Franco.

-Llegué hasta Catalunya, saltando de tren en tren, sin pagar ningún billete –li agradava repetir tot ufanós –no teníamos dinero, ¿cómo íbamos a comprar un billete?

Una vegada més la xarxa de solidaritat dels parents que van obrir camí, el van acollir. Com va fer ell i la meua mare, amb altres tiets i cosins, anys més tard. Va treballar al camp, la construcció i les fàbriques tèxtils, on es va deixar literalment una mà. Li deien “la loba”, una màquina de cardar la llana.

Es va jubilar quan va tancar la fàbrica. Però no ens anticipem.

Quan va arribar a Terrassa va fer arrels a La Cogullada, a la pujada del carrer Mozart, quan encara no hi havia aigua corrent, ni arribava la xarxa elèctrica. Ràpidament el va acompanyar la meua mare, la Maria, i van tenir el seu primer fill, a qui van posar de nom Crotato, en record de l'avi. Però ja se sap que a casa del pobre la alegria dura poc, el meu germà va morir abans de complir dos anys. Res no era fàcil, i no hi havia temps ni espai per la depressió. Van comprar un solar i van iniciar la casa d'autoconstrucció, dissabtes i diumenges, participant tota la família. També venia roba usada, calçat de soldat pels paletes i manobres, i llaços de colors. Jo, amb 10 anys, l'acompanyava pels carrers en construcció del barri de La Maurina.

-Botas, camisas de caqui, pantalones, lazos para el pelo, todo muy barato -cridaven de casa en casa.

Després va arribar la nevera de gel. El meu pare va muntar una gran festa, era per Sant Joan, i va convidar la gent del carrer. I poc més tard, a l'estiu, va portar la família (amb tota la parentela) amb els trens dels catalans i les bicis, fins a Gavà, a plantar les tendes –poc més de dos llençols- al bosc de pins davant el mar. La millor de les aventures, malgrat els mosquits, els pans mullats per la pluja i la manca d'aigua

que calia anar a buscar amb bicicleta. Havíem descobert el camping.

Són petites històries i aventures en temps de plom, llargues jornades de treball iniciades de matinada i a toc de sirena, i les càrregues familiars, com sempre, reservada a les dones. Però hi havia espai per compartir el poc que teníem, i posar bona cara al mal temps, i obrir espais per la fraternitat, de manera molt natural.

“Nuestras ciudades, nuestros barrios suburbanos, están llenas de personas y trabajadores animosos. Nacieron para dar el callo y lo asumieron con naturalidad. Siempre supieron que nada se les iba a dar gratis. Las frases “arrimar el hombro” y “no se te van a caer los anillos” las inventaron ellos. Vencieron en la lucha por la supervivencia, y se tienen los unos a los otros”, ens recordaba Maruja Torres, fa uns quans anys.

L'arribada del pal de la llum i el soroll de la ràdio, va marcar un abans i un després, compartint braser i terregada. Alternàvem els serials, les novel·les, amb el soroll de la Pirenàica. Els diumenges al matí, els protagonistes eren Rafael Farina, el Príncepe Gitano o Antonio Molina, seguint *Andalucía en Cataluña*. O els tangos de Gardel. “Con la frente marchita”.

Després van arribar les escapades a Barcelona en el tren de fusta dels catalans. Descobrir les Rambles i els musclos al Rompeolas, anant i tornant amb una *Golondrina*.

La meva mare, la Maria, sempre patia quan s'havia de pagar.

-Ir saliendo hacia el barco, que ya os alcanzo –deia el meu pare, amb una certa complicitat.

Ell arribava en el moment just de sortir el vaixell. La meva mare, la meva germana i jo no sabien si havia pagat o no aquella *ración de mejillones*, que tant ens havia agradat. Ell s'ho passava pipa posant una mica d'emoció a la jornada.

També recordo la seva habilitat per introduir-nos en el món del cine i altres espectacles. *Los niños no pagan* deia sense cap rubor, calia veure la cara de l'acomodador, en veure a la meva germana i a mi, ja granadets!

Anys més tard, quan jo vaig afegir el meu salari a l'economia familiar, el meu pare va comprar un 4-L, i vam descobrir Catalunya. Mar i muntanya. Però aquesta és ja un altre història.

Han passat molts anys de tot plegat.

Van arribar les nétes i els néts, i les cases del carrer Mozart 88 i 86, es van omplir de vida, i de més flors, la Maria i la Consol, van omplir les terrasses de molts colors.

La meva mare va morir molt jove, fa 29 anys, just quan anava a l'escola d'adults, exercia d'àvia i començava a escriure la seva infantesa i un bon grapat de poemes. Tal com la meva germana Mari Carmen ens recordarà.

És difícil resumir en unes pàgines un segle ple de vida. També el ritme de les absències, cada vegada més presents, i la pèrdua de referents.

Afortunadament vam arribat a temps per recollir moltes de les seves vivències i poder-les enllaçar amb el fil de la memòria col·lectiva. La del seu pare Crotato, el meu avi, la de la meva mare Maria, i també la de la Cèlia, i el Juan Hernández, la mare i el pare de la Consol. I hem tingut la sort de recórrer amb ell l'escenari de les trinxeres a la serra de Terol, i també de l'aeròdrom de los Alcázares, espais de la seva joventut accelerada.

Invocant aquell mític cartell: *mis manos mi capital*, podem afirmar amb orgull que aquest és un llegat intransferible. El fil de la vida, de les nostres arrels, també dels nostres somnis i dels nostres neguits. Però convençuts que aquest camí serà més fàcil si recordem d'on venim.

Quan les coses anaven maldades el meu pare sempre ens deia “Cuando estábamos en la Sierra de Javalambre, derrotados, muertos de hambre y frío, si que estábamos jodidos”.

La Palmera i la buguenví·lia del pati de casa, i també la seva terrassa, han estat testimoni privilegiat i lloc de trobada molts diumenges dels més grans i més petits. Compartint els dinars i el caliu de la Consol i trenant les històries dels més grans: les cançons irreverents de l'avi Manolo “*La tía Juana, como era tuerta, con el culo cerraba la puerta*” i la complicitat de la iaia Cèlia, alternant amb els jocs dels més petits, primer el Nil, després l'Enzo, i fa poc en Jan. Tot un luxe. Gràcies Nil per les partides de dominó, dames i escacs compartides amb el “yayico” durant molts diumenges (una mica trampós, oi?). Gràcies Enzo pel concert de trompeta que li vas fer al seu darrer aniversari. Gràcies Jan, pels teus aplaudiments.

Tot això us ho expliquem en unes imatges que han triat amb molt de *carinyu* els néts i nêtes, la Rut, la Mireia, el Víctor, la Maribel, el Miquel, el Robi i el Dani, que ha posat música i creativitat als moments compartits, la música santiaguera que el meu pare ens va portar del seu darrer viatge a Cuba. Fa vint anys. (Ell tenia 80) I aquell tango que ens recorda “que es un soplo la vida”.

Trajectes i etapes compartides amb tots vosaltres. Gracies per la vostra atenció i per la vostra presència.

MANUEL MARTÍNEZ PLAZA

Santiago de Cuba, 09-12-1918,
Terrassa, 12-03-2018

*Cuando llegue la luna llena
iré a Santiago de Cuba,
iré a Santiago,
en un coche de agua negra.
Iré a Santiago.
Cantarán los techos de palmera.
Iré a Santiago.
Cuando la palma quiere ser cigüeña,
iré a Santiago.
Y cuando quiere ser medusa el plátano,
iré a Santiago.
Iré a Santiago
con la rubia cabeza de Fonseca.
Iré a Santiago.
Y con la rosa de Romeo y Julieta
iré a Santiago.
¡Oh Cuba! ¡Oh ritmo de semillas secas!
Iré a Santiago.*

*¡Oh cintura caliente y gota de madera!
Iré a Santiago.
¡Arpa de troncos vivos, caimán, flor de tabaco!
Iré a Santiago.
Siempre he dicho que yo iría a Santiago
en un coche de agua negra.
Iré a Santiago.
Brisa y alcohol en las ruedas,
iré a Santiago.
Mi coral en la tiniebla,
iré a Santiago.
El mar ahogado en la arena,
iré a Santiago,
calor blanco, fruta muerta,
iré a Santiago.
¡Oh bovino frescor de calaveras!
¡Oh Cuba! ¡Oh curva de suspiro y barro!
Iré a Santiago.*

Federico García Lorca